

In memoriam

EUGENIJUS UŠPURAS

(1955–2019)

2019 m. spalio 12 d. mirė ilgametis Lietuvos energetikos instituto Branduolinių įrenginių saugos laboratorijos vadovas, buvęs LEI direktorius, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, žurnalo „Energetika“ redakcinės kolegijos pirmininkas prof. habil. dr. Eugenijus Ušpuras, gyvenime reikšmingai prisidėjęs prie lietuviškos mokslinės minties puoselėjimo, skelbimo ir įtvirtinimo tarptautiniu mastu.

Eugenijus Ušpuras gimė 1955 m. tremtinių iš Joniškio krašto šeimoje. Šeima į Lietuvą grįžo 1962 metais. 1972 m. E. Ušpuras baigė N. Akmenės vidurinę mokyklą, 1977 m. – VU Matemati-

kos ir mechanikos fakultetą. Po studijų įsidarbino Fizikinių-techninių energetikos problemų institute (dabar Lietuvos energetikos institutas) inžinieriumi, čia atliko pirmuosius Lietuvoje šilumos mainų procesų tyrimus taikant matematinis metodus, 1986 m. apgynė technikos kandidato (daktaro) disertaciją „Skaitinis termogravitacinių jėgų įtakos šilumos atidavimui ir turbulentinio pernešimo charakteristikoms modeliavimas vertikaliuose apvaliuose vamzdžiuose ir žiediniuose kanaluose“.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę šalies jurisdikcijon buvo perimta Ignalinos AE, jos saugiai eksploatacijai užtikrinti buvo būtina sukurti mokslinės ekspertinės paramos struktūrą. Tuo svarbiu metu E. Ušpuras tiesiogiai prisidėjo prie šių aktualių Lietuvai klausimų sprendimo. 1992 m. LEI įsteigta Ignalinos AE saugos analizės grupė ISAG (nuo 1999 m. Branduolinių įrenginių saugos laboratorija), nuo 1994 m. jai vadovavo E. Ušpuras. Jo pastangomis Lietuvos mokslininkai buvo siunčiami kelti kvalifikaciją ir kaupti patirtį į Vokietiją, Prancūziją, Jungtinę Karalystę, JAV, Švediją ir kt. šalis. Remiantis sukaupta patirtimi šilumos mainų, hidrodinamikos ir neutronikos srityse, greitai buvo suvokti RBMK-1500 reaktoriuose vykstantys fizikiniai procesai bei įsisavintos naujausios skaičiavimo programos. E. Ušpuro vadovaujami ISAG mokslininkai tapo pagrindiniais Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinės atominės energetikos inspekcijos ir Ignalinos AE moksliniais konsultantais. E. Ušpuro sukaupta patirtis dirbant su branduolinės energetikos RBMK reaktorių

sunkiųjų avarijų valdymu buvo dėsningsi įkūnyta 1998 m. apginant habilituoto daktaro disertaciją „Pernešimo procesų, vykstančių RBMK-1500 energetiniuose įrenginiuose, modeliavimas“.

Puikūs E. Ušpuro organizaciniai gebėjimai atsiskleidė 2004–2014 m., kai jis vadovavo LEI. Tuo metu LEI sulaukė plataus tarptautinio pripažinimo, instituto mokslininkai vis aktyviau dalyvavo Europos šeštosios ir septintosios bendrųjų programų ir programos „Horizontas 2020“ projektuose. 2000–2004 m. ir 2014–2019 m. E. Ušpuras buvo LEI Mokslo tarybos pirmininkas.

E. Ušpuro ryškus indėlis į Lietuvos Respublikos branduolinės energetikos mokslo plėtrą. Sukauptas žinias jis skleidė mokslinėse publikacijose – kartu su bendradarbiais parengė per 350 mokslinių publikacijų, dalyvavo daugiau kaip 100 tarptautinių konferencijų (tarptautinėse konferencijose *NURETH-16* (2016) ir *NUTHOS-12* (2018) pristatyti pranešimai pripažinti geriausiais), skaitė kviestinius pranešimus ir paskaitas daugelio pasaulio šalių universitetuose ir kitose institucijose, patentavo tris inovacinius sprendimus. 1994–2004 m. atlikti moksliniai darbai, apimantys deterministinius ir tikimybinus tyrimus siekiant pagrįsti inžinerinius sprendimus gerinant Ignalinos AE saugą ir patikimumą, 2005 m. buvo įvertinti Lietuvos mokslo premija. Jo kvalifikacija taip pat įvertinta suteikiant LMA įsteigtą Algirdo Žukausko premiją (2008) ir LMA tikrojo nario statusą (2011). Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu E. Ušpuras apdovanotas Atminimo ženklų už asmeninę indėlį prisidedant prie Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai (2013), Lietuvos energetikų garbės ženklų (2009), Lietuvos inžinerinės pramonės asociacijos LINPRA garbės ženklų (2011), Lietuvos pramoninkų konfederacijos Aukso ženklų (2012), Kauno miesto II laipsnio Santakos garbės ženklų (2017).

E. Ušpuras buvo Lietuvos branduolinės energetikos asociacijos prezidentas, Europos akademinės mokslo konsultacinės tarybos Energetikos valdymo grupės narys, Europos techninių paramos organizacijų tinklo (ETSON) Projektų

inicijavimo grupės (PING) pirmininkas. Jo partitinis įvertinta paskiriant jį Bendrųjų ES mokslinių programų 2004–2020 m. „Euratom“ mokslinio-techninio komiteto nariu, Lietuvos atstovu ES ITER įgyvendinimo ir branduolių sintezės energetikos plėtros Europos branduolių sintezės laboratorijos ryšių palaikymo pareigūnų (EFLO) tinkle, Slovėnijos mokslo agentūros ekspertu, Lietuvos MITA Fizinių ir technologijos mokslų tarybos pirmininku.

E. Ušpurui ne vetima buvo švietėjiška ir ugdomoji veikla. Be vadovavimo LMA leidžiamo žurnalo „Energetika“ redakcinei kolegijai, jis buvo užsienyje leidžiamų žurnalų „Science and Technology of Nuclear Installations“ ir „Journal of Engineering Physics and Thermophysics“ redakcinių kolegijų narys. Nuo 1996 m. E. Ušpuras dirbo Kauno technologijos universiteto Šilumos ir atomo energetikos katedroje, 2001 m. KTU senatas jam suteikė technologijos mokslų srities energetikos ir termoinžinerijos krypties profesoriaus pedagoginį mokslo vardą. Jis buvo jungtinės KTU ir LEI doktorantūros komiteto narys, Europos branduolinės saugos kvalifikacijos kėlimo instituto ENSTTI valdybos narys. Jam vadovaujant ir / ar konsultuojant daktaro disertacijas apgynė dešimtys doktorantų.

E. Ušpuro pomėgis buvo filatelija (Lietuvos pašto istorija ir pašto ženklai), jis buvo Lietuvos filatelistų sąjungos pirmininkas, filatelistų sąjungų „Lithuania“ (JAV), „Litauen“, „Russland“ (Vokietija) ir „Rossica“ (JAV) narys. E. Ušpuro surinktų pašto ženklų kolekcijos yra pelniusios aukščiausius apdovanojimus įvairiose pasaulio ir Europos filatelijos parodose.

Kita E. Ušpuro aistra buvo plaukimas, jaunystėje jis aktyviai sportavo. 2008–2009 m. vadovavo Lietuvos plaukimo federacijai, buvo ilgametis Kauno plaukimo mokyklos globėjas, apdovanotas Lietuvos plaukimo federacijos Aukso ženklų (2014).

Mokslo bendruomenė neteko iškilaus Lietuvos techniškiosios inteligentijos atstovo, puikaus organizatoriaus ir veržlaus mokslo idėjų vykdytojo, jaunos kartos mokytojo bei savo tautai atidavusio žmogaus.

Dr. Sigitas Rimkevičius
LEI direktorius